

ناریشین قوتابیین فاکولتیا زانستین پهروهدهیی زانکویا دهوک توش دبنی دبابه تی فه کولینا دهرچوونیدا ل دیف دیتنا وان

نلان جمیل إبراهيم دهوکی* و عبد المهیمن عبد الحکیم الديرشوی

بهشی پهروهده و دهرونناسی، کولیزا پهروهده بنیات، زانکویا دهوک، ههریما کوردستان – ئیراق.

وهگرتن: 2016/03 پهسه ندرکن: 2016/05 بهلافکن: 2017/09 <https://doi.org/10.26436/2017.5.3.431>

پوخته:

نارمانج ژ فئ فه کولینئ دهستنیشانکرنا ناریشین قوتابیین فاکولتیا زانستین پهروهدهیی ل زانکویا دهوک توش دبنی د بابه تی فه کولینا دهرچوونیدا ل دیف دیتنا وان. و زانینا بیروپاښ وان ل دیف گوروی رهگه زی. کومه لا فه کولینئ ژ هه می قوتابیین قوناغا چارئ ل فه کولتیا زانستین پهروهدهیی/زانکویا دهوک بو سالا خواندنئ (2014 - 2015) پیک دهات، و سه مپله ک ب هه ره مه کی هاته هه لبرارتن کو ژ (104) قوتابیین کور و کچ ژ سکولا پهروهده و دروونناسی/پشکا پهروهده و دروونناسی هاته هه لبرارتن.

فه کولینئ پشت ب راپرسینئ به ست ئه و ژلای هه ردوو فه کوله ران هاتییه به ره فه فکرن و پیئشئیختن، و بشتی کومکرنا داتایا ژئ سه مپلا فه کولینئ و شلوفه کرنا وان ب بکارئینانا تافیکرنا (t.test) بو دوو سه مپلین سه ره به خو، و ژماره کا دی ژ هۆکارئین ناماری وه ک نافه نده کا له وانه (الوسگ المرجح) وکیشا ریژهیی، نه نجامان ناماژه بوئ چه ندئ دا کو به هراپترا ئه و ناریشین قوتابی توش دبنی کو ب قه باره کا مه زن دهیته هژمارتن، ئه و ژئ ئه فه نه:

- ژئده رین کوردی د په رتوکخانا زانکوی دا کیمن.
- گیربوون د راگه هاندنا ناف و نیشانیین فه کولینان و ئه وین سه ره پررشت ل سه ر فان فه کولینا د سه روکاتیا پشکا زانستی دا.
- لاوازییا خزمه تین ئینته رنیتئ د زانکوی دا.
- زانباریین وی ژ بو بکارئینانا شیوازین ناماری بین گونجای یا کیمه.
- نه گرنگی پئدانا هنده ک ماموستایان ب حوکومدانئ لسه ر بکیر هاتنا نامیرین فه کولینئ
- دیفچوونا سه ره پررشتئ بو قوناغین به ره فه فکرنا فه کولینا دهرچوونئ لاوازه.

هه ر وه سا لده رته نجامادا دیاربوویه کو جوداهیییا راماندارییا ناماری نینه دنافه را نافه نده بیروپاښ قوتابیین کور و کچ ل دؤر وان ناریشین توش دبنی د بابه تی فه کولینا دهرچوونئ.

و ل دوماهییا فه کولینئ هه ردوو فه کوله ران ناموزگاری ب چه ندئ داینه ب گرنگییا کارکرنا برژد و دلکار ژپیخه مه ت دابینکرنا ژئده رین ب زمانئ کوردی هاتینه نفیسین، و کارکرن لسه ر ئیکسه ر راگه هاندنا ناف و نیشانیین فه کولینان ل ده ستپیکا سالا خواندنئ، و دیارکرنا پلانا کاری ژلای ماموستایین سه ره پررشتیار فه، و گرنکیدان ب ناماده کرن و راهیناندانا قوتابی لسه ر نه نجامدانا فه کولینین زانستی، و ب تاییه تی د بواری ناماری دا.

کلیلین لیکولینئ: ناریشه، قوتابی، زانکویا دهوک، فه کولینا دهرچوونئ.

1. پیئشه کی

ل سه ر ئاستئ ژيانا خیزانئ یان کومه لایه تی بیت، و هه تا نوکه فه کولینا زانستی جهئ گرنگی پئدانه کا مه زنه ل ده ف پتریا کومه لگه هین مروفایه تی.

دقان ماوه بین دوماهیئ دا تیبینیا وی چه ندئ هاته کرن کو فه کولینا زانستی گه شه سه نده کا به رفره ه دژيانا نویدا دیتیه، و ژ ئه گه ری فئ چه ندئ گوهرینین مه زن دشپوازی ژيانا مروفایه تیئ دا دیاربووینه چ

بسپووریێن جودا جودا دا هه‌نه، چونکه‌ بابه‌تی ڤه‌کولینا ده‌رچوونی ده‌یته‌ هژمارتن ئێک ژ بریاده‌ریێن سه‌ره‌کی دیه‌که‌یێن حواندنێ دا، و نابیت قوتابی ده‌رچیت بی به‌ره‌فکرن و ئه‌نجامدانا ڤه‌کولینا ده‌رچوونی.

ڤه‌کوله‌ران تیبینیا وی چه‌ندی کرییه‌ دماوه‌ی بسپووری و راژه‌یا وان وه‌ک ئه‌ندامیێن ده‌سته‌کا ماموستایان ل کولیزئی و پشکی، و سه‌ره‌رشتیا به‌رده‌وام لسه‌ر چه‌ندین ڤه‌کولینێن ده‌رچوونی، کو قوتابیێن قوناغا چاری تووشی هنده‌ک ئاریشا ئه‌ویێن رووبه‌روویا وان دبن دماوه‌ی به‌ره‌فکرنا ڤه‌کولینا ده‌رچوونی دا، و ئه‌ڤ ئاریشه‌ چ بو کیماسیا پیژانین و شاره‌زایی بزقریت، یان بۆ گازندا وان لسه‌ر سه‌ره‌رشتی ڤه‌کولینێ.

سه‌ره‌رای هندی و لدویڤ - زانینا ڤه‌کوله‌ران- چ ڤه‌کولینێن کوردی و عه‌ره‌بی ب شپوه‌یه‌کی کویر نه‌هاتینه ئه‌نجامدان و ب تایبه‌ت ل زانکویێن کوردستانی.

ئه‌ڤ چه‌ندا باس لپه‌تاییه‌ کرن ڤه‌کوله‌ر پالڤانه‌ لیگه‌ریانا ئاریشان (ئه‌گه‌ر هاته‌ دیتن)، ژ بۆ پشکنین و چاره‌سه‌رکرنی و پیشکیشکرنا پیژناریێن چاره‌سه‌ری، ئه‌وژی دماوی به‌رسفدانی لسه‌ر پرسیارا ده‌ستنیشانکری بۆ ئاریشا ڤه‌کولینێ:

ئه‌و چ ئاریشه‌نه‌ روو به‌روویا قوتابیێن فاکولتیا زانستین په‌روه‌ده‌یی/ پولا چاری پشکا په‌روه‌ده‌ و ده‌رووناسی ل زانکویا ده‌وکی دبن دبیرا‌ده‌را ڤه‌کولینا ده‌رچوونیدا ؟

3. نارمانجین ڤه‌کولینا

ڤه‌کولینا به‌رده‌ست هه‌ولا جیبه‌جیکرنا نارمانجین ل خواری دده‌ت: دیتنا وان ئاریشێن رووبه‌روویا قوتابیێن پولا چاری پشکا په‌روه‌ده‌ و ده‌رووناسی ل زانکویا ده‌وکی دبن دبیرا‌ده‌ری ڤه‌کولینا ده‌رچوونێ دا و ده‌ستنیشانکرنا قه‌بارا وی.

زانینا قه‌باری ئاریشی ئه‌وا رووبه‌روویا قوتابیێن پولا چاری پشکا په‌روه‌ده‌ و ده‌رووناسی ل زانکویا ده‌وک دا دبن، دبیرا‌ده‌را ڤه‌کولینا ده‌رچوونێ دا ب جیاوازییا گورای ره‌گه‌زی.

4. گرنگیا ڤه‌کولینا

گرنگیا ڤه‌کولینا د خالین ل خواری دا دیار دبیت:

1.4. ئه‌ڤ ڤه‌کولینه‌ هه‌ولا ده‌ستنیشانکرنا ئاریشێن رووبه‌روویا قوتابیێن قوناغا چاری ل ڤه‌کولتیا زانستی په‌روه‌ده‌یی/زانکویا ده‌وک دبیرا‌ده‌را ڤه‌کولینا ده‌رچوونێ دا دبن، و پیشکیشکرنا راسپاردا و پیژناریا ئه‌ویێن هاریکاریا چاره‌کرنا ئه‌قان ئاریشان دبن.

2.4. به‌رچا‌فکرنا قان ئاریشان بسه‌ر به‌رپرسیاریێن ئه‌کادیمی ل زانکویا ده‌وکی ئه‌ویێن دماوه‌ی ڤه‌کولینا دا دیاردبن، ژ پیخه‌مه‌ت بریار دانا پیرابونین گونجای ب مه‌رهما چاره‌سه‌ری.

ب تیروانینا کومه‌لگه‌هین سه‌رده‌م فه‌ره‌ پتر گرنگی ب ڤه‌کولینا زانستی به‌یته‌ دان، وشپوازین زانستی ژبو ده‌ستنیشانکرنا ئاریشێن روژانه‌ به‌ینه‌ بکارئینان، وه‌کی: په‌روه‌ده‌یی، وکومه‌لایه‌تی، وسیاسی...هتد، و ئه‌ڤه‌ بۆ ئه‌گه‌ری گرنگی دانی ب ڤه‌کولینا زانستی لکولیز و زانکویان دا.

گه‌شه‌کرنا ڤه‌کولینا زانستی هه‌می جوړین زانستی بخوڤه‌دگریت، نه‌مازه‌ د بواری پزیشکی و ئه‌ندازیاری و زانستی و سروشتی و ئاداب و زانستین په‌روه‌ده‌یی و ده‌روونی دا، و نه‌به‌س ئه‌ڤه‌ به‌لکو گه‌شه‌کرنا وی وه‌لیهات بیه‌ته‌ بابه‌ته‌ک ژ بابه‌تین بریار دای لزانکویێ دا به‌یته‌ خواندن و کار پراکتیکی لسه‌ر بکه‌ن.

ڤیرکرنا زانکویا سه‌رده‌م بویه‌ نامه‌کا گرنگ د کومه‌لگه‌هی دا کو چاڤه‌ری پیشکه‌فتنی و پیشڤه‌چوون و گه‌شه‌کرن و گه‌شه‌سهندنی دایه‌، و به‌رپرسیاره‌تیا به‌لاڤه‌کرنا ره‌وشه‌نبریا گشتی دکه‌ڤه‌ته‌ سه‌ر شانین وی، و به‌شداریکرن و چاره‌کرنا ئاریشێن تایبه‌تین کومه‌لگه‌ه دماوه‌ی به‌ره‌فکرنا کادر و که‌سین خوانده‌قان، وڤه‌کولینین زانستی ئه‌ویێن ئاراسته‌کری بۆ خزمه‌ته‌کا کومه‌لگه‌هی(الخگیب، 2003، ص93-94).

ڤه‌کولینا ده‌رچوونێ بۆ قوتابی، ڤه‌کولینه‌کا زانستی یه‌ ب مه‌رهما چاره‌کرنه‌کی یان هه‌ولدان بۆ چاره‌کرنا ئاریشه‌کا بابه‌تی یان مادی یان هه‌ستی یان پشکنینا دیارده‌کی ده‌یته‌ پیشکیشکرنا، ئه‌وژی بکارئینانا کارامه‌یێن ڤه‌کولینا زانستی، ولژیر فی چه‌ندی بابه‌تی ڤه‌کولینا زانستی بوویه‌ پیدڤیه‌ک ژ پیدڤین سه‌ره‌کی بۆ قوتابیێن زانکوی(منصور، 2013، ص2).

(الشیبانی، 2009) جه‌خت لسه‌ر هندی کرییه‌ کو پرۆژی ده‌رچوونێ، (بریتیه‌ ژی ڤه‌کولینه‌کا زانستی قوتابی به‌ره‌ڤه‌ دکه‌ت)، خودان گرنگیه‌کا مه‌زنه‌ د زۆریه‌ی زانکویین جیهانی دا، و به‌رده‌وام کار بۆ پیشئخستنا پلان و پروگرامین ڤیرکرنی و شپوازی ریفه‌برنا وان دکه‌ت، کو بگه‌یه‌ته‌ وی راده‌ی بیه‌ته‌ ئێک ژ گرنگترین سامانی سه‌رکه‌فتنا جوړی بۆ پلاندانانا پروگرامین گه‌شه‌کرنا به‌ره‌ره‌ بۆ کومه‌لگه‌هی، ئه‌وژی د وی ماره‌ی دا ده‌می کو پرۆزه‌یێن ده‌رچوونێ بکه‌ته‌ پرۆژین ئه‌کتیف، هه‌ولا لیگه‌ریان وشیکار و چاره‌سه‌رکرنا ئاریشا وکیشین جوړی دکومه‌لگه‌هیدا بکه‌تن(الشیبانی، 2009، ص187).

جه‌ی ڤه‌کولینا ده‌رچوونێ ل زانکویا ده‌وکی دکه‌ڤه‌ته‌ دناڤ بابه‌تین بریاردای بۆ هه‌می قوتابییان، و ده‌می بسپووریدا وه‌ک پیدڤیه‌کا ده‌رچوونێ ژ قوناغا به‌کالوریوسی.

2. ئاریشا ڤه‌کولینا

بئ گومان ده‌ر سه‌اله‌کا خواندنیدا گه‌له‌ک ڤه‌کولینین ده‌رچوونێ ئه‌ویێ قوتابیێن زانکویا ده‌وکی رادبن ب به‌ره‌فکرنا و ئه‌نجامدانا وان د

3.4. ئەڤ بابەتە ژ بربادەریڼ چه سپاينه ل فهكولتيا زانستين په روه رده يی ل زانكويا دهوكي، كو پيدڤييه هه می قوتابيين قوناغا چاري ئە نجام بدهن.
4.4. دهيتە پيشبيني کرن كو فهكولينا به رده ست پشكداريی ژبو باشكرنا دلنجاورييا ئەڤي بريادەری بكت، هه روه سا دلنيا جورييا ده رچوويين زانكويا.

5. سنوورين فهكولينی

فهكولينا به رده ست ب فان سنوورين ل خواريدا پيگيره:

- 1.5. سنورين ده مي: ئەڤ فهكولينه دماوی سالا خواندنی (2014-2015) هاته جي به جي کرن.
- 2.5. سنورين جهي: ئەڤ فهكولينه زانكويا دهوكي بخوفه دگريت.
- 3.5. سنوورين مروڤايه تي: قوتابيين قوناغا چاري/فهكولتيا زانستين په روه رده يی/سكولا په روه رده و ده رووناسی/پشكا په روه رده و ده رووناسی /زانكويا دهوك.
- 4.5. سنورين بابەتە تي: ئەو ئاريشين گريداي ب هه رتيك ژ (ئاريشين گريداي ب كارگيري و سيسته می فه، ئاريشين گريداي ب قوتابي فه، ئاريشين گريداي ب سه ره رشتي و وانه بيژي فه) ل ده ف قوتابيين فهكولتيا زانستين په روه رده يی ل زانكويا دهوكي دبيريادەرا فهكولينا ده رچووني دا ل دويف ديتنا وان.

6. زارافين فهكولينی

1.6. ئاريشه:

- 1.1.6: "هه زه حمه تيه كا سه رسورماوه، وچاره كرنا وي پيدڤي ب هزركرني يه" (شحاته و النجار، 2003، ص 306).
- 2.1.6: "دوخه كي گومانی و دوودلي دگه ل سه رسورمان و دوودلي كونترولي لسه ميشكي مروفي و چالاكيا وي دكت، و ئەڤ ئاريشه هزركرني پالدهت بو ديتنا چاره يه كي كو بشيت وي دوودلي نه هيليت و دووباره فه گه راندنا هه فسه نكي بو وي" (مراد، 2005، ص 46).
- 3.1.6: "هه لويسته كي نه دياره و چ شروفه كرنين ده ستنيشانكري بوو نابيين، واته رسته كا پرسيه، و پرسياره كه لدور په يوه نديي دنافه را دووگوراوا يان پتر دهيتە کرن" (جواد، 2012، ص 13).

پينا سا كرده يی :

مه به ستا هه ردوو فهكوله ران ب ئاريشي دڤي فهكولينيدا: ئەو ئاسته نگ و زه حمه تي نه ئەوين روويه رويا قوتابيين قوناغا چاري سكولا په روه رده و ده رووناسی/زانكويا دهوك د بابەتە تي فهكولينا ده رچووني دا دبن، ئەوين كارتيكرنی ل سه ر شيانين جي به جيكرنا ئەوان ئارمانجين هيو خواز ب شيوه يه كي خوازاو دكتن.

2.6. فهكولين: دهيتە پينا سه كرن كو:

1.2.6: "به رچا فكرنه كا تير و ته سه له، يان فهكولينه كا كويره مه به ستا فه ديتنا هنده ك راستين نوي يان سه لماندنا راستين كه فن ئەوين پيش وهخت فهكولين ل سه ر هاتيه کرن، و تشته كي نوي ل سه ر زيده بهيتە کرن، يان چاره سه ريه كه بو ئاريشه كي" (محيقي، 2008، ص 25).

2.2.6: "چالاكيا كه پتر ريڤخستيه ويا ئاراسته كريبه بو فه ديتني وگه شه پيدانا زانينه كا نوي يان كه فن، و رادبیت ب شلوفه كرنه كا ريك و بيك و بابەتە تي ئەوا كو پشت ب توماركرنا تيبينيا و كومكرنا داتا يان ده ستيت، وه كي به لگه و گه واه و ژيده ر و دياردين بابەتە تي فهكولينی، و ده رته نجامين وي هاريكاريا كونترولكرني و پيشبيني بو پاشه روژكا نيزك سه باره ت رووداو و دياردين كومه لاپه تي" (عبدالروف، 2010، ص 41-42).

3.6. فهكولينا ده رچووني:

بريادەری فهكولينا ده رچووني ب شيوه يه كي كرده يی دهيتە پينا سه كرن كو رهنج و ماندی بوونه كا زانستيا ريڤخستيه، و دبابەتە تي فهكولينی دا دهيتە كومكرن، ئەوا قوتابي قوناغا چاري ل فهكولتيا زانستين په روه رده يی ئە نجام ددهت، و ئەڤ ماندی بوونه هيڤيني ئە زمونگه ريبا وي يا گريداي ب نفيسينا فهكولينا دا ديار ديت، ب ئارمانجا فهكولين كرنی شروفه كرنا دياره كي يان بابەتە كي يان ئاريشه كا په روه رده يی و ده رووني، داکو بگه هه راستين نوي و تيگه هشتنه كا باشتر لدور دياردي (بابەتە تي فهكولينی)، وپشتي بدوماهي هاتنا ئە نجامدانا وي دي راده ستی ليژنا هه لسه نگاندي هيتە کرن.

7. باگراوه ندي تيورا فهكولينی:

1.7. تيگه هي بريادەری فهكولينی ده رچووني:

فهكولينا ده رچووني بو قوتابيين فهكولتيا زانستين په روه رده يی دزانكويا دهوكدا دهيتە هزمارتن نيك ژخواستين سه ره كي ژبو بده ستقه ئينانا پله يا به كالوريوسي. و دماوه ي ئەڤي پيدڤي دا قوتابي رادبیت ب ده رتيڤخستنا شيانين خو لسه ر به ره فكرن و ئە نجامدانا فهكولينه كا تمام كو تيدا چه نداتيا وه رگرتنا بابەت و هزرين سه ره كيين گريداي ب بريادەری دياربیت و ئەوا دسالين خواندنی يين بوري وه رگرتين، و سه ره رشت رادبیت ب ريڤيشاندانا قوتابي دفهكولينی وي يا ده رچووني ب باشترين شيوه ژ روينكرن و پرسياركرني، ئەوژي دماوی ريڤيشاندانا وي بو وان ژيده را ئەوين دشيت مفايي زي وه ربگريت، وه كي وه رگرتنا ده قاو ده ق ژ په رتووك و فهكولينی به ري.

2.7. ئارمانجين بريادەری فهكولينا ده رچووني و گرنگيا وي:

- ښه کولينا زانستی ب شپوه په کي گشتي دهپته هژمارتن ريکا ئيکانه ژبو جيپه جيکرن و گه شه پيدانا گشتگر ژلايي (تابووري، کومه لايه تي، مروفايه تي، سياسي، وزانستي) د هر کومه لگه هه کي دا، و ژبو پلاندانا پروگرامين گه شه پيداني وه لبرارتنا شيوازه کي گونجاي ژبو جيپه جيکرن و يي يابمفايه. هه روه سا نه څه کولينه نامراز يي په روه رده ييه ژبو باشکرن شيوازين وي و به زرکنا ئاستي، وبه رهنکاربوونا داخوازين جودا جودا ئه وين دکه څنه دريکي دا (عبدالروف، 2010، ص 47-48).
- بديتنا هنده کا کو بههرا پترا څه کولينا دابه ش دبن بو څه کولينيپين (ديفچوونا راستيبان وبه دستفائينانا وي)، و (څه کولين ب واتايا شروفه کرني)، کو بههرا پترا څه کولينيپين زانکويي يين خواندنا به کالوريوسي دکه څنه لسره ئه ستويي هه ردو پشکين ئيکي، وژ گرنکترين نارمانجين سه ره کي بو پروژا څه کولينا ده رچووني بو خواندنا ده ستپيکي ئه څين لخوايي نه:
- 1.2.7: فيرکنا قوتابيان لسره گه شه پيدانا هزرکني.
- 2.2.7: راهيتانانا قوتابيان لسره دهربرين کرني ژ هزرين خو ويين که سائين دي ب شپوه په کي ريکخستي و ئاشکرا.
- 3.2.7: زانينا چه وانيا بکارئينانا په رتوکخاني چ ژلايي پيرستي يان ژيده را بيت.
- 4.2.7: مفا وه رگرتن ژ هه مي ژيدهر و پيزانينانا د ناڅ و دهرڅه ي په رتوکخاني دا دهر باره ي کومکرنا وان بابته و زانياريا ئه وين ب شپوه په کي کوير گريدان ب بابته کي دستنيشانکري څه هه بيت، و څه ديتنا هنده راستيبان ژيدهر لسره.
- 5.2.7: ريکخستنا بابته و پيزانينين هاتينه کومکرنا و به لگاندا وان و بدروستي بهينه دارشتن، پاشان ب زمانه کي ساخلم و ب ريکه کا روون و تيگه هشتي بهپته پيشکيشکرن (جواد، 2012، ص 67-68).
- 3.7: ناريشين برياده ري څه کولينا ده رچووني:
- چونکه څه کولينا زانستي پيدفي ب شيانين څه کولينکرن و ناماري و زمانه واني و رهوشنبري و کومپيوته ري هه يه، له ورا يا چافه ريکريه کو څه کوله ري ده ستپيکي رووبه روويا هنده ک ئاسته نگا ل ده مي به ره څکرن څه کوليني بيت. و دشيان دايه نه څه ناريشه بهينه دابه ش کرن لسره دوو پشکا:
- 1.3.7: ئاسته ننگيپين زانيني، وه کي:
- نه بوونا زانيني ل ده ف قوتابي ل سه ر ري بازين څه کولينا زانستي يا گونجاي بو څه کولينا ده رچووني.
 - شيانين هه لبرارتنا ناڅ و نيشانين څه کوليني يين گونجاي نين.
 - زانين دهر باره ي شيوازين ناماري يين گونجاي نين.
- ئاستي قوتابيان د زماني ننگليزي دا نه ل ئاستي پيدفي (په عبدالحی، 2009، ص 176).
- 4.7: ئاسته ننگيپين کرده يي، وه کي:
- 1.4.7: نه بوونا په رتوکخانا ب وان څه کولينا ئه وين گريدايي ب پسپوورييا قوتابي څه.
- 2.4.7: گرانيا باري خواندن لسه ر ملي قوتابي دگه ل نه نجامدانا څه کولينا ده رچووني دهه مان سالا خواندن دا.
- 3.4.7: دهم و رهنج و ماندی بوون.
- 4.4.7: مه زانختين دهرافي يين زيده بو څه کولينا ده رچووني.
- 5.4.7: دوو باره بوونا ناڅ و نيشانين څه کولينا و پروژه يين ده رچووني پتر ژ سالا کا خواندن.
- عده س (1999) ناماژه ب هندي دا کو ب زه حمه ترين پينگاف ده کوليني دا، هه لبرارتنا ناريشي په ئه و رووبه روويا څه کوله ري ده ستپيکي دبيت، وبه هرا پترا جارا دهه مکي دريژ څه دکيشيت و پشکا مه زن ئي ته رخان دکته بو کومکرنا داتايان (عده س، 1999، ص 255).
- 1.5.7: چاره کرنا ناريشين بابته څه کولينا ده رچووني:
- (پابت، 2013) هنده ک پيشبينيا بو چاره کرنا هنده ک ئاسته نگا ددانيت و سنوره کي بو وان ناريشين رووبه روويا قوتابيان دبن ديار دکته ل ده مي نه نجامدانا څه کولينا ده رچووني، نه وړي:
- 2.5.7: هه بوونا ريکخستني دناڅه را هه مي سه رپه رشتياريپ پروژين ده رچووني، کو نه څه هه څکاريه پروژين هه څه کي يين څه کولينا ده رچووني به ره هم دئينيت کو گه ره نتيا دوو باره نه کرني دکته، و په يوه ندي ب بازاری کاري څه هه بيت.
- 3.5.7: ئه و بابته يين برياداي دگه ل څه کولينا ده رچووني د سالا نه نجامداني دا باشتره بار گران نه بيت، داکو قوتابي دهم هه بيت بو څه کولينا ده رچووني.
- 4.5.7: پيشکيشکرن هزره کي ل سه ر څه کولينا ده رچووني بو زانکويي به ري نه نجامدانا څه کوليني.
- 5.5.7: ديتنا جوړه کي ژ ئيکگرتني دناڅه را سه رپه رشتياريپ څه کولينا دا ل دور وان پروژين بو قوتابيان، کو ئارستا وان ل دور وان پروژان دبن نه وين تابووري بن.
- 6.5.7: سالانه ناڅ و نيشان ب شپوي ئه لکتروني ل پيشکي بهينه تومارکرن داکو نه هپته دوو باره کرن ل سالا دويځدا.
- دشيان دايه ريکين رووبه روويوونا فان ناريشان ژ پيداويستين قوتابيان و نه گه ري ناريشين وان و دگه ل هه بوونا ژينگه هه کي گونجاي بو گه شه پيدانا کارامه يين خو و، کورت بکه ين ب فان خالين ل خوايي:

و پشتمی به لاقه کرنا راپرسیښی ل سهر سه مپلا بنه رته تی، وکومکرنا داتایا و شلوقه کرنا وی ب ناماری، نه نجامانان ناماژه کر ب هه بوونا گه له ک زه حمه تیان نه وین به رامبوونا قوتابیان دین د خواندنا ناماریدا د کولیزا په روه ردی، کارتیکرنا وی دناقبه را(41.5% - 97.7%) بو.

و بههرا پتیریا ناریشا، وهکی ل خواری دیارگری:

1- پشت بسهر ژبه رگری ژ په رتووکا و وانه به ستن پتر ژ جیبه جیکرني و شلوقه کرني.

2- پتیریا ماموستایان ریکیڼ ناسای بکار دینن بو وانه گوتنی.

3- گرنگپیدانه کا کیم ب لایه نی زانستی ددهت.

4- زه حمه تیریا بکار نینانا پروگرامین ناماری د کومبوته ری دا.

5- هه بوونا جوداهیا مانادارا ناماری د پارچا نیکی ژ به ندین راپرسیښی دا دناقبه را به رسفدانین بسپورین زانستی ژ لایه کیفه، و بسپورین مروڤایه تی ژ لایه کی دیفه.

و ل بهر روښنایا نه نجامین قه کولینی دارشتنا ژماره کا راسپاردا و پیښنیا را بو چاره سه رکرنا زه حمه تیا هاتبوو کر.

2.1.8. قه کولینا (ابو خلف، 2006) ل فله سستینی ب ناڤ و نیشان:

نه وین ناریشین رووبه روویا قوتابیان دی بابه تی پروژا ده رچوونی دین د ریبازا په روه ردی د زانکویا (القدس المفتوحه) ل دیف دیتنا وان. نارمانج ژ نه فی قه کولینی زانینا قه بارئ وان ناریشین کارگری و ته کنیکی و زمانه وانی نه نه وین رووبه روویا قوتابیان د بابه تی پروژئ ده رچوونی دین ل زانکویا (القدس المفتوحه) د لدویف دیتنا وان، هه روه سا نارمانج ژ نه فی قه کولینی زانینا کاریگریا گوراوین ره گزی، ته منی، جوری بسپورینی، و تیکریا کومه لچوونی ل سهر قه بارئ وان ناریشین رووبه روویا وان قوتابیان دین.

و قه کولین ل سهر سه مپله کا بهه لایه هاته نه نجامدان، کو ژ 115 قوتابیین کور و کچ نه وین بابه تی قه کولینا ده رچوونی دخواندی پیک هاتبوو. راپرسه ک ژ ناماده کرنا قه کوله ری ژ بو لیگه ریانا بیرواین سه مپلی قه کولینی هاتبوو بکار نینان، هه روه سا ریبازا وه سفیا شلوقه کر هاتبوو بکار نینا، و ژ فی قه کولینی نه نه نجامین ل خواری دیاربوون:

1. مه زنتین ناریشین کارگری نه وین رووبه روویا قوتابیان دین نه وری نه بوونا په رتوکخانین باش د ناوچه یین فی رگری دا، وکیما توش بوونا قوتابی بو وان چالاکیین قه کولینی به ری خواندنا وی بو فی بریاده ری.

2. مه زنتین ناریشین ته کنیکی نه وین رووبه روویا قوتابیان دین د خواندنا بریاده ری دا نه وری لاوازییا بکار نینانا شیوازین ناماری یین گونچایه.

1.6.7. گرنگیا به ره فکرنا قوتابیان ژ بو بکار نینانا کومپيوته و ئینته رنیتی د قه کولینا زانستی دا.

2.6.7. پیش وهخت قوتابی بهیته راهینان دان لسهر نه نجامانان قه کولینا زانستی.

3.6.7. پاداشتکرنا شیانین ناماری ل ده ق قوتابی نه وری ب فیکرنا وی ب نمونه یین ناماری یین قه کولینی جیبه جیکری.

4.6.7. ب هیزکرنا شیانین قوتابی یین قه کولینی د ماوهی لیگه ریانی و شلوقه کر.

5.6.7. ب هیزکرنا زمانی قه کولینی ل ده ق قوتابی نه وری ب خاندنا وان نمونه یین قه کولینی نه وین ب شیوازو و زمانه کی ساخلم و باش و روهن هاتینه نفیسین (منصور، 2013، ص4).

8. قه کولینیین به ری

1.8. قه کولینیین عه ربه ی:

1.1.8. قه کولینا (الفیونی، 2002)، ل عیراقی ب ناڤ و نیشان: نه و ناسته نگین رووبه روویا قوتابیان یین کولیزا په روه ردی د بابه تی ناماریدا دین.

نارمانج زی نه فی قه کولینی ده ستنیشانکرنا نه وان زه حمه تیا نه وین رووبه روویا قوتابیان دین د کولیزا په روه ردی د خواندنا بابه تی ناماری دا، نه وری د ماوهی به رسفدان دوو پرسپاری ل خواری:

أ- نه و چ زه حمه تینه رووبه روویا قوتابیین کولیزا په روه ردی دین دخواندنا بابه تی ناماری ل دیف دیتنا قوتابیین بسپورین زانستی و مروڤایه تی؟

ب- نه ری جوداهیا مانادارا ناماری هه یه دناقبه را به رسفدانین قوتابیین بسپورین زانستی ژ لایه کی، و قوتابیین بسپورین مروڤایه تی ژ لایه کی دیفه؟

ژبو جیبه جیکرنا نارمانجین قه کولینی قه کوله ری ریبازا وه سفی د قه کولینا خودا بکار نینا، و راپرسینه کا (گری، قه کری) به ره فکر ژ بو کومکرنا پیزانینان، و یا پیک هاتیه ری شش لایه ناڤه نه وری: نارمانجین خواندنا ناماری، و ناڤه روک، ماموستا، و ریکیڼ وانه گوتنا بابه تی ناماری، وهویین فی رگری، و هه لسه نگاندن، و قوتابی. سه مپلا قه کولینی هاته هه لیزارتن ب ریکا بهه لایه یا چینی، و به شه ک ژ کومه لا قه کولینی ل سهر پشکین نه وین ناماری د کولیزا په روه ردی دی دبیزن. و ژمارا که سانین سه مپلا لیگه ریانی (15) قوتابی بوون، و ژمارا که سانین سه مپلا بنه رته تی (77) قوتابی بوون، و ب فی چه ندی سه مپلا قه کولینی ره نگه دانا (35%) ژ کومه لا قه کولینی دکه ت نه و قه بارا وی گه هشتیه (221) قوتابیان.

فەهولینکره‌نه‌کا شلوفه‌کاری بو وان ئاریشین فەهولینێ ئەوین رووبه‌روویا قوتابیان دین دقه‌هولینین ده‌رچوونی.

ئارمانج ژفێ فەهولینێ زانینا ئاریشا و ئاسته‌نگین فەهولینێ ئەوین رووبه‌روویا قوتابیین کولیزا په‌روه‌دا وه‌رزی دین د فەهولینین ده‌رچوونی دا بین قوناغا به‌کالوریوسی، و دیتنا چاره‌بین گونجاو، هه‌ردوو فەهولیه‌را ریبازا وه‌سفی بکارئینایه‌ ب شیوازی فەهولینین شلوفه‌کار ژ به‌ر گونجاو بوونا وی دگه‌ل سه‌روشتی فەهولینێ. سه‌مپلا فەهولینێ ژ قوتابیین قوناغا چاری ل کولیزا په‌روه‌دا وه‌رزی ل زانکویا که‌ربه‌لا پیک هاتبوو، و ژمارا وان گه‌هسته (73) قوتابیان.

وه‌نجامین فەهولینێ گه‌هسته‌ وی چه‌ندێ: راستیا هه‌بوونا ئاریشان ئەوین به‌هراپه‌را قوتابیین کولیزا توش دبنی، و ئەه‌زی کاریگه‌ریه‌که‌ روون هه‌بوو، و لاوازی و گیروبوونا به‌هرا پتیا قوتابیان ژ بو بجه‌ئینانا فەهولینین خو ب شیوه‌یه‌کی باش، و وه‌بوونا هه‌زی ل ده‌قه‌ به‌هراپه‌را قوتابیان ژبو بجه‌ئینانا فەهولینین خودان به‌هایه‌کی زانستی. ل ته‌وه‌ری زمانه‌وانی ئاسته‌نگه‌کی هه‌رمه‌زنه‌ به‌رامبه‌ر قوتابیان ژ بو تامکرنا فەهولینه‌کا زانستییا به‌ها.

زیده‌باری هندی به‌هرا پتیا قوتابیان زانینا وان یا کیم بوو ده‌باره‌ی بکارئینانا هویین ئاماری بین گونجایی دگه‌ل سه‌روشتی فەهولینێ، هه‌روه‌سا ل ده‌سته‌پیکا سالا خاوندنی بریاردانا ناڤ و نیشانان ل سه‌ر بابه‌تین فەهولینێ نه‌بوون کو ئەه‌زی ژ وان ئاریشا بوو به‌هراپه‌را قوتابیان توش دبوونی.

2.8. فەهولینین بیانی :

1.2.8. فەهولینا لانز (lanz, 1985) ، ل ولایه‌تا

یه‌گرتوووه‌کانی ئەمه‌ریکا. ب ناڤ نیشان :

"هوکاری کاریه‌گر د گونجاندا ئەکادیمی و کومه‌لایه‌تی بو قوتابیان د کولیزا په‌روه‌دی ل زانکویا بتسه‌رغ "

ئارمانج ژ فەهولینێ زانینا وان هوکاری کارتیکنی ل سه‌ر قوتابیان دکه‌ن ژ بو گونجاندا وان دگه‌ل ژیواری زانستی و کومه‌لایه‌تی د زانکویا دا، وه‌چاوکردنا وان ئاریشان ئەوین کو توش دبنی.

سه‌مپلا فەهولینێ ژ (93) قوتابیین خاوندنا بلند د زانکویا دا پیک هاتبوو، و فەهولیه‌ری ئەو راپرسا به‌ره‌ه‌فکری و پیشیخستی ل سه‌ر وان بجه‌ئینا.

ولدوماهی ئەنجامین فەهولینێ دیارکر کو به‌هراپه‌را ئاریشان دووباره‌ ئەو ئاریشه‌نه‌ ئەوین گریدایی ب بکارئینانا په‌رتوکخانا گشتی یه‌، وتیگه‌هشتنا وان بو وانه‌گوتنا و په‌رتوکین بریارده‌ر بو خاوندنی ئەوا کو ب شیوه‌یه‌کی مه‌زن کارتیکنی ل سه‌ر گونجاندا قوتابیان دکه‌ت.

3. قه‌بارا ئاریشان زمانه‌وانی ئەوی رووبه‌روویا قوتابیان دین د خاوندنا بابه‌تی ب پلا ناغه‌ندی ده‌یت.

ول دووماهییا فەهولینێ دا هنده‌ک راسپارده‌ هاتنه‌ دارپت ل دیفدیتنا فەهولیه‌ری ژ بو چاره‌کرنا وان ده‌رئه‌نجاما ئەوین فەهولین گه‌هشتی.

3.1.8. فەهولینا (الشمری، 2007)، ل وه‌لاتی سعودی، ب ناڤ و نیشان:

"ئاسته‌نگین به‌ره‌ه‌فکرنا نامه‌یین زانکوی و سه‌ره‌رشتی کرنا وان ل زانکویین سعودی و ریکین چاره‌کرنا وان "

ئارمانج ژ ئەفێ فەهولینێ نه‌هیلانا وان ئاسته‌نگان ژ بو به‌ره‌ه‌فکرنا نامه‌یین زانکوی، و ئەف ئاسته‌نگه‌ هاتنه‌ پولینکرنا ژ ئاسته‌نگین تاییه‌ت ب قوتابیانغه‌ و بین دی بو ئەندامین وانه‌پیزا و ئەوین سه‌ره‌رشت ل سه‌ر ناما، هه‌روه‌سا ئەف فەهولینێ هه‌ولدا ژبو زانینا کارتیکرنا گوراوین (زانکوی، کولیزا، ره‌گه‌زی) بین ئەندامین ده‌سته‌کا وانه‌گوتنی و کاریگه‌ریا هه‌رئیک زی (ئو زانکویا ل ده‌رچوون، و کولیزا، وه‌گه‌ن) بو قوتابیین خاوندنا بلند.

فەهولیه‌ری د فەهولینا خو دا ریبازا وه‌سفی ژبو کومکرنا پیزانینان بکارئینایه‌، پشت به‌ست ب چاوپیکه‌فتنی دگه‌ل پینچ راگریین خاوندنا بلند و راگریین فەهولینا زانستی، و راپرسینه‌ک به‌ره‌ه‌فکر ب ئارمانجا فەهولینا وان ئاسته‌نگین ئاماده‌کرنا نامه‌یین زانکوی، و ژ(62) به‌ندا پیک ده‌ات ل سه‌ر چاره‌لایه‌ناغه‌ ئەوژی. ئەو ئاسته‌نگین گریدای ب قوتابی و ب سه‌ره‌رشتی ئەکادیمی و ژیده‌رین پیزانینان و ب لایه‌نین کارگری و کرده‌یی فە، و ل سه‌ر (204) قوتابیان هاتنه‌ بلافکرنا، و فەهولین گه‌هسته‌ کومه‌له‌کا ده‌رئه‌نجاما و ژ هه‌میا گرنگتر زی ئەه‌نه‌:

پینچ ژ وان ئاسته‌نگین به‌ره‌ه‌فکرنا نامی پلا (ئاسته‌نگه‌کا گه‌له‌ک مه‌زن) بخوفه‌گرتی، ئەوژی ئالوگورکرنا نامه‌یان دناقبه‌را زانکویین سعودی ژلایه‌کی فە، و دناقبه‌را وان و بین بیانی دا یاکیمه‌، و نه‌بوونا توپا پیزانین کارا دناقبه‌را زانکویین سعودی و دناقبه‌را وان و عه‌ره‌بی و بین بیانی دا.

ونه‌بوونا پلانه‌کا روون ژ پشکا زانستی ژبو ده‌ستنیشانکرنا وان بابه‌تین ژیهاتی و گرنگ بو لیگه‌ریانی و فەهولینێ ژلای فەهولیه‌ری فە.

دوو ژ ئاسته‌نگین گریدای سه‌ره‌رشتی ل سه‌ر ناما پلا (ئاسته‌نگه‌کا گه‌له‌ک مه‌زن) تومارکریه‌. ئەوژی لاوازییا ئاستی زمانی بیانی ل ده‌قه‌ قوتابی، و نه‌بوونا پاداشتین مادی ب به‌راوردکرنا لگه‌ل وی ماندی بوونا سه‌ره‌رشتی.

4.1.8. فەهولینا (عبدالحسین، و ساجت، و عبدالرضا ، 2012). ل وه‌لاتی عیراقی، ب ناڤ و نیشان:

107). و (العساف، 2003، 193) دببیت کو نه‌ف پروگرامه ناهیته کورترکن ل سهر کومکرنا داتایان و به‌ش به‌ش کرنا وی، به‌لی ژفی چندی پتر دهریازدبیت، چونکه ژ شروفه‌کرنا فان داتایان پیک دهیت.

1.9. کومه‌لا فه‌کولینې Population Sample:

کومه‌لا فه‌کولینې ژ همی قوتابیین قوناغا چاری ل پشکا پوره‌ده و دهریونناسی بو‌سالا خواندنې (2015-2014) پیک دهیت، و ژمارا وان (544) قوتابی بوون ژ هردوو ره‌گزا (نیر، می).

2.9. سه‌مپلا فه‌کولینې Research Sample:

بشپوهیه‌کی هره‌مه‌کی (52) قوتابیین کور و کچ ژ قوناغا چاری ل پشکا پوره‌ده و دهریونناسی هاتنه هه‌لبژارتن، کو ریژا وان (50%) ژ کومه‌لا ره‌سه‌نه، و خشتی ژماره (1) نه‌فی چندی دیاردکته:

خشته‌ی (1): سه‌مپلا فه‌کولینې

ژمارا قوتابیان	کور	کچ	سه‌رجه‌م
	29	23	52

3.9. نامیرین فه‌کولینې Tool of Research:

1.3.9. **دروستکرنا راپرسینی Questionnaire:** بو دروستکرنا و به‌ره‌فکرنا نامیرې فه‌کولینې، هردوو فه‌کولران به‌ریخوادینه ژماره‌کا فه‌کولینین به‌ری نه‌وین په‌یوه‌ندار ب هره‌ما بو پیک ئینانا هزره‌کا گشتی ل سهر رووادی، وده‌ستنیشانکرنا ته‌وه‌ران دناف نامیرې فه‌کولینې دا ل دویف سرؤشتی ئاریشی. هه‌روه‌سا فه‌کولرا تیپینیا رووادی مەیدانی کرن دماوه‌ی به‌ره‌فکرنا وئاراسته‌کرنا راپرسینه‌کا په‌ی پبیرد کو ژ سی‌پرسیاران پیک دهات، وهاتنه ئاراسته‌کرنا بو کومه‌کا قوتابیین قوناغا چاری ل ل پشکا پوره‌ده و دهریونناسی ب میژویا (2015/3/2)، و نه‌و پرسیاره نه‌فین ل خواری نه:

1. نه‌و چی ئاریشین کارگیرینه نه‌وین د بابته‌ی فه‌کولینا دهرچوونې دا توش دببی؟
2. نه‌وچ ئاریشه‌نه نه‌وین ب ته‌فه‌گریدای و ده‌نجامدانا فه‌کولینا دهرچوونې دا توش دببی؟
3. نه‌وچ ئاریشه‌نه بدیتنا ته د سه‌ریه‌رشتی فه‌کولینې و ماموستایان دا دببنی؟
4. ته‌چ دقت زیده‌بکه‌ی؟

و لژیر فی چندی مفا هاته وه‌رگرتن ژ کومه‌لا به‌رسفین هاتینه تومارکن ددیزایینا نامیری یا دوماهی نه‌وا کو ژ دوو پشکین سهره‌کی پیک دهیت:

پشکا ئیکی: پشکه‌کیا راپرسینی، وپیک دهیت ژ نافی فه‌کولینې و هنده‌ک ریئما ل دور چه‌وانییا به‌رسفدانی ل سهر.

پشکا دووی: پیک هاتیه ژ سی‌ته‌وه‌را لدور ئاریشین پشبینکری ل ده‌ف قوتابیین زانکویا دهوک هه‌بن، ل دور بابته‌ی فه‌کولینا دهرچوونې ل دیف دیتنا وان، و به‌دیلین به‌ندان ب فی ره‌نگی (مه‌زن،

2.2.8. فه‌کولینا فیه‌فیلانین (2009, vehvilanen)، ل وه‌لاتی نه‌رویج، ب ناف ونیشان:

ناسته‌نگین رووبه‌روویا قوتابیان دین د هه‌لبژاردنا ئاریشا فه‌کولینې، وولی سه‌ریه‌رشتی نه‌کادیمی د پراکتیکری دا.

مه‌به‌ست ژ نه‌فی فه‌کولینې فه‌دیتنا نه‌وان وایین (تصورت) ل ده‌ف قوتابیین ماسته‌ری هه‌ی ل دور وان ئاریشا نه‌وین گریدای ب دارشتنا ئاریشا فه‌کولینې فه د ده‌ستفه‌ئینانا فیدباکی ژ سه‌ریه‌رشتی نامی.

سه‌مپلا فه‌کولینې ژ (36) قوتابیین ماسته‌ری ل زانکویین نه‌رویجی پیک هاتبوو، و فه‌کولینې شیوازی چا‌فپیکه‌فتن بکارئینا ژ بو ده‌ستفه‌ئینانا وایین وان.

نه‌نجامین فه‌کولینې ئامازه ب وی چندی دان کو:

ا- به‌هرا پترا وان قوتابیین به‌شدار د فی فه‌کولینې دا توشی ئاریشه‌کی دین نه‌وژی دیتنا ئاریشا فه‌کولینې په‌کو بشیت د ناما خو یا زانستی دا په‌یره‌و بکه‌ن.

ب- قوتابی وه‌سا هزرده‌کن کو سه‌ریه‌رشت چ فیداباکا فه‌ر و ره‌خنه‌یی پیشکیشی وان ناکه‌ن ژ پیخه‌مه‌ت هاریکارکرنا وان بو نفسینا ناما ماسته‌ری.

3.2.8. هیما و به‌دواداچوونا فه‌کولینین به‌ری:

ژ فه‌کولینین به‌ری دا تیپینیا هندی یا هاتیه کرن کو ل ژینگه‌هین جیاواز ژ ژینگه‌ها کوردی فه‌کولین هاتیه نه‌نجامدان، و لغیری دهیته جیاکرنا کو نه‌و جه‌ختی ل سهر دیارترین ئاریشان دکته نه‌وین قوتابیین کولژا زانستین پوره‌ده‌ی د زانکویا دهوکې دا دبیرادهره فه‌کولینا دهرچوونې دا توش دببی.

هردوو فه‌کولران مفا ژ فه‌کولینین به‌ری دیتیه د ماوه‌ی ده‌ستفه‌ئینانا هنده‌ک ژده‌را نه‌وین گریدای ب فه‌کولینې فه، وپیزانین ل سهر ریبارزین فه‌کولینین هاتینه به‌چا‌فکرنا هه‌بن، و مفا وه‌رگرتن ژی لدویف پیداووستین فه‌کولینا به‌رده‌ست، وچیکرنا چارچوفه‌کی گشتی بو هیلکارییا فه‌کولینا نوکه، و به‌ره‌فکرنا نامیری د فه‌کولینا به‌رده‌ست دا دهیته بکارئینان، و زانینا وان شیوازین ناماری بین گونجایی ژ بو چاره‌کرنا نه‌نجاما.

9. ریبارزا فه‌کولینې

هردوو فه‌کولران ل دیف ریبارزا وه‌سفی - شلوفه‌که‌ری چوون Descriptive Analytical Method نه‌وا کو بشت پی دهیته به‌ستن بو فه‌کولینکرنا وان دیاردین وه‌کی خو هه‌ر د ژئواریدا، داکو سالوخه‌ته‌کا ورد بهیته کرن وتاییه‌تمه‌ندین وی روهن بکه‌ت، و بشپوهیه‌کی تیکرای دهیته نمایش کرن، کو لژیر فی چندی سالوخه‌ته‌کا ژماره‌ییا ورد به‌رده‌ست دکته، کو تیدا قه‌باری دیاردی وپلا گریدانا وی ب دیاردین دیفه‌ دیار دکته (عبیدات، واخرون 1987،

(2015/6/7) ل سهر که سائین سه میلا فه کولینئ د زانکویا دهوکئ دا بلافه کرن، و داخواز ژوان کرن کو ناماده بکن بو روژا دی، نه ف چه نده ژي هاته کرن، وراپرسین یا ناماده یه بو خالی کرنئ و فالاکرنئ و شلوفه کرنئ.

5.3.9. چاره سهر کرنا ناماری : ژبو دهرئیخستنا نه نجامان، نمرین به رسقدانا قوتابییان داریتنه دنا ف کومپیوته ریدا، و کومه له کا پروسیسا ویاسایین ناماری ب بهرنامئ SPSS لسره هاتنه بجهئینان، وهکی ریژا سهدی، وناقه نده ژمیری، وهاوکیشا په یوه ندارا بیرسون (بو دهرئیخستنا نه گوریئ دناقه بره کومه لا به نندین راپرسینئ یین تاک و جوت)، و سبیرمان بروان (بو راستقه کرن و دهرئیخستنا نه گوریا ته او بو راپرسینئ). و (t.test) بو دوو سه میلین سه ربه خو (ژبو جودا هیکرن دناقه بره نانه نندین ژمیریاری ل دیف گوراوین فه کولینئ

فه)، (البیاتی واپناسیوس، 1977، 183)

فه کولهران ژ بو دستنیشانکرنا قه بارئ ئاریشئ پشت ب فه فین ل خورای به ستینه:

1- دهرئیخستنا مه دایئ دناقه بره بلندترین به هایي نانه ندا پیشبینکری، نه وژی (2.88) ه، و نزمترین به ها بو وی (1.80) یه، کو (0.36) بوو.

2- مه دایا هه رسئ ئاریشا ل دیف نمرین ل دیف خسته ی ژماره (3) بلافه کرن:

خسته ی ژماره (3) مه دایئ هه رسئ ته وهرین ئاریشا

ریژ	تخه	قه بارا ئاریشئ
1.	ژ: (1.80) بو کیمر ژ: (2.16)	بجیک
2.	ژ: (2.16) بو کیمر ژ: (2.52)	ناقه نده
3.	ژ: (2.52) بو: (2.88)	مه زن

10. نه نجامین فه کولینئ و شلوفه کرنا وان

ئارمانجا ئیکئ :

دیتنا وان ئاریشین روو به روویا قوتابیین پشکا په روه رده و دهرئونناسی / قوناغا چارئ ل زانکویا دهوکئ دبن دبابه تی فه کولینئا دهرچوونئ دا و دستنیشانکرنا قه بارا وی.

ژبو ده ستفه ئینانا فه قئ ئارمانجئ دقیت نانه ندئ پیشبینکری و کیشا ریژه یی بو بیرواین قوتابییان ل دوز هر به نده کی ژي به نندین راپرسینئ بهیته هژمارتن، یین ته وهرئ ئیکئ (ئاریشین گریدایی ب کارگری و ریخه را فه)، زیده باری دستنیشانکرنا قه بارئ ئاریشئ، وریکخستنا وی ل دیف فی ته وهری، هه روه کو ل خسته ی ژماره (4)

دیار :

ناقه نده، بجیک (هاتبوون. و خسته ی ژماره (2) نه قئ چه ندئ پتر روون دکته:

خسته ی (2): ته وهرین راپرسینئ و ژمارا به نندین وی وریژا وی یا

سهدی

ژماره	توهر	ژمارا به نندان	ریژا سهدی
1	ئاریشین گریدایی ب کارگری و سیسته می فه	10	29.41
2	ئاریشین گریدایی ب قوتابی فه	17	50
3	ئاریشین گریدای ب سه ربه رشتئ و وانه بیژئ	7	20.58
	سه رجه م	34	100 %

2.3.9. دروستیا راپرسینئ : مه به ست ژ دروستیا ئامیری " نه وژی پیفانا نه و تشتئ بو پیفانی هاتیه دانان " (الدیمی، و المهدوی، 2005، 117) هه روه کو فه کولهران بو دروستیا تاقیکرنئ پشت ب دروستیا حوکمه ران به ست (عوده، 2002، 370)، ره شنووسا راپرسینئ ب میژوویا (2015/3/9) بهرچافی (10) ژ نه ندامین دهسته کا وانه گوئنئ. د پشکا په روه رده و دهرئونناسی د زانکویا دهوک کرن، ژ بو دانا بیرواین خو ل دوزچه ناداتیا گونجاندا نه قئ ئامیری بو ئارمانجین فه کولینئ، دیسان ژ بو چه ختکرن ژ بکیر هاتنا وی بو جیبه جیکرنئ، و تیبنی و بوچوونین حوکمه ران بهرچا ف هاتنه وهرگرتن، هه ردوو فه کولهر رابوون ب راستقه کرنا به هراپترا حوکمه ران ئاموزگاری پیداین وریژا (80%) پهیره و کرینه (الوکیل و المفتی، 2007، 236). و لژیر قئ چه ندئ ئامیره ب راستگویی دیار بوو.

3.3.9. نه گوریا راپرسینئ : نه گوریا راپرسینئ هاته دهرئیخست ب ریکا دابه شکرنا نیفه کی (التجزئه النصفیه) (ربیع، واحمد، 2008، 192)، نه وژی بشتئ کو ئامیر لسره سه میله کا په ی پیبرد هاتیبه بجهئینان و ژمارا وان (20) قوتابی بوون، و داتا هاتنه دهرئینان، و به ها دانه هه می دهسته واژا، وپاشی به ند هاتنه دابه شکر ب سهر دوو به شن وهکفه ف، به شه ک ژ وان ژمارین جوت ، و به شئ دی ژمارین تاک، و ب پراکتیکرنا یاسایا هاوکیشا په یوه نیدارا بیرسون (Pearson) و نه نجامئ وی ژي دهرکته (0.875)، و ب پراکتیکرنا هاوکیشا سبیرمان بروان (Sperman & Braon) یا راستقه کرنئ، دیار بوویه کو هاوکیشا نه گوریا راپرسینئ ب هه می فه دهرکته (0.933)، و نه ف نرخه یی په سه نده (النجار، 2010، ص 296).

4.3.9. پراکتیکرنا دو ماهیئ بو راپرسینئ : بشتئ کو راپرسین هاتیبه ناماده کرن بو پراکتیکرنئ، فه کولهران ل بهرورا

خشته‌ی (4) نافه‌ندی پێشبینکری، وکێشا ریژه‌یی و قه‌باری ئارێشی و پلا وی د ته‌وه‌ری ئیکێ ژ بیرواین قوتابیان دیاردکه‌ت

ژ	ئارێشین گێدایی ب کارگێری و ریکه‌را	نافه‌ندا پێشبینکری	کێشا ریژه‌یی	قه‌بار ئارێشی	ریکخستنا ئارێشی
1.	نه‌بوونا په‌رتوکه‌کی یان کورتیه‌کا کوپیکری کو تیدا چه‌وانیا به‌ره‌فکرنا فه‌کولینا ده‌رچوونی دیاریکه‌ت.	2.73	91.02	مه‌زن	2
2.	گه‌ربوون د راگه‌هاندنا ناڤ و نیشانین فه‌کولینان و ئه‌وین سه‌ره‌رشت ل سه‌ر فان فه‌کولینا د سه‌روکاتیا پشکا زانستی دا.	2.65	88.46	مه‌زن	3
3.	کیمیا ناڤ و نیشانین باش ئه‌فین خستینه به‌رده‌م قوتابیان بو هه‌لبژارتنی	2.19	73.07	نافه‌ند	6
4.	لاوازییا خزمه‌تین ئینته‌رنیتی د زانکویی دا.	2.65	88.46	مه‌زن	3
5.	ئهو ده‌می ته‌رخانکری ژبو به‌ره‌فکرنا فه‌کولینا ده‌رچوونی یا به‌رته‌نگه‌.	2.42	80.76	نافه‌ند	4
6.	په‌رتوکخانا زانکویا دهوک یا هه‌ژاره ژ په‌رتوکین گونجای بو فه‌کولینا ده‌رچوونی.	2.34	78.20	نافه‌ند	5
7.	به‌رسفدانا ئه‌وان فه‌رمانبه‌را ئه‌وین ل به‌ر په‌رتوکخانا کولێژ دگه‌ل قوتابیان نه‌ ل ئاستی پیدڤی به‌.	2.07	69.23	بچیک	7
8.	ژیده‌رین کوردی د په‌رتوکخانا زانکویی دا کینن.	2.88	96.15	مه‌زن	1
9.	گه‌له‌ک پاره ده‌ینه سه‌رف کرن بو فه‌کولینی	1.92	64.10	بچیک	8
10.	زه‌حمه‌تیا ده‌سغه‌ئینانا ده‌ست تیریی ژبو پراکتیکرا راپرسینی.	1.80	60.25	بچیک	9
	نافه‌ندا ژمیری	2.36	78.97	نافه‌ند	9

(80.76٪)، (78.20٪)، (73.07٪)، هه‌رئیک ژوان ل دیوف ئیکدا..

فه‌کوله‌را پال هندئ دانا کو هوکارین هه‌بوونا فان ئارێشان بو کیمیا ژیده‌رین په‌روه‌ده‌یی و ده‌روونی ب زمانی کوردی ل په‌رتووکخانیت زانکویی دزفیت، و گه‌له‌ک ژ قوتابیان ژ توش دبئی، وگازندا ب شیوه‌یه‌کی به‌رده‌وام دکه‌ن دماوی به‌ره‌فکرنا فه‌کولینین خو یین ده‌رچوونی، ژبه‌رکو ئه‌و دقووناغین به‌ری زانکویی دا ب زمانی کوردی فی‌ربوون ژ به‌ره‌ندی ئه‌و ب ریژا ئیکێ پیدڤی ب ژیده‌رین ب قی زمانی هه‌نه.

هه‌روه‌سا فه‌کوله‌ران هوکارئ فان ئارێشا بو نه‌بوونا خزمه‌تا ئینته‌رنیتی ل کولێژا زانستین په‌روه‌ده‌یی فه‌گه‌راند، کو ریکێ بدنه‌ قوتابیان بچنه‌ لا‌بورا ئینته‌رنیتی و مفا‌ی ژئ و هه‌رگرن کو خزمه‌تا فه‌کولینین وان یین ده‌رچوونی بکه‌ت.

ديسان فه‌کوله‌را جه‌خت ل سه‌ر پیدڤیا به‌لافه‌کرنا ناڤ و نیشانین فه‌کولینین ده‌رچوونی ب شیوه‌یه‌کی به‌لز و ده‌ستپیکا سالا خواندنئ کرن، داکو ده‌مه‌کی باش بوو قوتابیان هه‌بیت کاری لسه‌ر بکه‌ن، هه‌روه‌سا یا پیدڤیه‌ ژماره‌کا زور ژ نامین ماسته‌ر و دکتورایی په‌رتووک و روژنامه و کوفارا هه‌بن ئه‌فین خزمه‌تا فه‌کولینین په‌روه‌ده‌یی و ده‌روونی بکه‌ن، و بکه‌نه‌ دناڤ په‌رتووکخانئ دا، و قوتابی پشکار بیت د هه‌لبژارتنا ناڤ و نیشانین فه‌کولینا خو، چونکه ئه‌ڤ هه‌می کاره‌ دبنه ئه‌گه‌ر بو په‌یدا‌بوونا ئارێشین زور، و ریکێ ل

دخشته‌ی بێش‌وو‌دا دیاردبیت کو قه‌باری (ئارێشین گێدایی ب کارگێری و سیسته‌می فه‌) ب شیوه‌یه‌کی گشتی یا نافه‌ند بوو، لئ هه‌ر چه‌نده هنده‌ک ئارێشین مه‌زن، وه‌کی وی به‌ندا دبیزیت "کیمیا ژیده‌رین کوردی د په‌رتوکخانا زانکویا" ریژا ئیکێ فه‌گرت کو ئه‌وژی خودان ئارێشه‌که ژ قه‌باری مه‌زنه‌ ل ده‌ف قوتابیا، و ب کێشا ریژه‌یی کو گه‌شته (96.15٪).

وتیبینیا ده‌ینه کرن کو به‌ندا " نه‌مه‌زخه‌تا په‌رتووکا یان کورتیه‌کا کوپیکری کو تیدا چه‌وانیا به‌ره‌فکرنا فه‌کولینا ده‌رچوونی دیاریکه‌ت " کو ل ریژا دووی دا هات، ب کێشا ریژه‌ی کو (91.02٪).

ئه‌ڤ دوو به‌نده ژئ " لاوازییا بلافه‌بوونا خزمه‌تا ئینته‌رنیتی دزانکویا "، و " گه‌ربوون د راگه‌هاندنا ناڤ و نیشانین فه‌کولینان و ئه‌وین سه‌ره‌رشت ل سه‌ر فان فه‌کولینا د سه‌روکاتیا پشکا زانستی دا " دریزا سیئ دا هاتییه ب کێشا ریژه‌ی کو به‌های وی (88.46٪)، و (88.46٪) بو هه‌ر ئیک ژوان ل دیف ئیک .

سه‌باره‌ت وان ئارێشین قه‌بارئ نافه‌ند دیاردکه‌ت کو ژماره‌کا به‌ندا هات دقئ کومه‌لئ دا یان ده‌سته‌کی دا دیف دیتنا قوتابیان، وه‌کی " به‌رته‌نگیا وی ده‌می ده‌ست نیشانکری بو ئاماده‌کرنا فه‌کولینا ده‌رچوونی "، و " هه‌ژارییا په‌رتووکخانا زانکویی ب په‌رتووکین باش بو فه‌کولینا ده‌رچوونی "، و " کیمیا ناڤ و نیشانین باش ئه‌فین خستینه به‌رده‌م قوتابیان بو هه‌لبژارتنی " ب کێشا ریژه‌یی

سه‌بارت ته‌وه‌ری دووی، ویی تابه‌ت بو بنیشاندانا (ناریشین گریدایی ب قوتایی) فه، و ژپه‌خه‌مه‌ت گه‌هشتن بو قی نارمانجی، نافه‌نده ژمیری و کیشا ریژه‌یی بو بیرواین قوتاییان لسه‌ر هر به‌نده‌کی ژ به‌نده‌ین راپرسینی، زیده‌باری قه‌بارا هر ناریشه‌کی، و ریژکرنا ویی دیف ته‌خه‌یا وی، هه‌روه‌کی دخستی ژماره‌(5) دا دیار:

قوتاییان بو‌جیبه‌جیکرنا فه‌کولینین خو بینده‌رچوونی دگریت. ئە‌فه ئە‌نجامین فه‌کولین گه‌هشتینی ریکه‌فتینه دگه‌ل فه‌کولینین (Lanz, 1985) و (عبد الحسین، وساجت)، و عبد الرجا، (2012)، و فه‌کولینا (الشمری، 2007)، و فه‌کولینا (الفیونی، 2002)، د کومه‌له‌کا ناریشان ئە‌فین قوتایی توش دبنی و د ته‌وه‌ری ناریشین گریدای ب ریقه‌برنی و ریخستنی فه.

خستی (5): نافه‌ندی پیشینکری، وکیشا ریژه‌یی و قه‌باری ناریشی و پلا وی د ته‌وه‌ری دووی دا ژ بیرواین قوتاییان دیارده‌که‌ت

ژ	ناریشین گریدای ب قوتایی فه	نافه‌ندی پیشینکری	کیشا ریژه‌یی	قه‌بارا ناریشی	ریخستنا ناریشی
11.	حه‌زا کارکرنی نینه دگه‌ل سه‌په‌رشتی بو دهیته دیارکرن ل سه‌ر فه‌کولین.	1.84	61.53	بچیک	11
12.	بی هیزیا پسپورییا وی ده‌باره‌ی به‌ره‌فکرنا پلانا فه‌کولین.	2.30	76.92	نافه‌ند	4
13.	نه‌شاره‌زایی د به‌ره‌فکرنا ئالافی فه‌کولین یا گونجای.	2.34	78.20	نافه‌ند	3
14.	شاره‌زایی وی ژ بو بکارئینانا ئە‌نته‌رنیتی، بو خزمه‌تا فه‌کولین یا کیمه.	2	66.67	بچیک	8
15.	زانبارین وی ژ بو بکارئینانا شیوازین ناماری بین گونجای یا کیمه.	2.57	85.89	مه‌زن	1
16.	شاره‌زایی وی یا بی هیز ژ بو چه‌وانیا وه‌رگرتنی ژ ژده‌را و سه‌رچاوین زانستی.	2.34	78.20	نافه‌ند	3
17.	شاره‌زایی وی یا بی هیز ژ بو کومکرنا داتاین فه‌کولین.	1.80	60.25	بچیک	12
18.	چاپوکییا نغیسینا زانستی ل دیف پروگرامی فه‌کولینا زانستی یا هه‌ژاره.	1.84	61.53	بچیک	11
19.	زه‌حمه‌تیا ده‌ستقه‌ئینانا فه‌کولینین به‌ری ئە‌وین گریدای ب فه‌کولین فه.	2.36	78.20	نافه‌ند	2
20.	نه‌شاره‌زایی دگه‌هشتنا ئە‌نجامین گونجای ب فه‌کولین فه.	2.23	74.35	نافه‌ند	5
21.	شاره‌زایی وی ژ بو شروقه‌کرن و شلوفه‌کرن ئە‌نجامین زانستی یا کیمه.	2	66.67	بچیک	8
22.	شاره‌زایی وی ژ بو به‌ره‌فکرنا ئە‌وان راسپاردا ئە‌وین په‌یوه‌ندی ب ئە‌نجامین فه‌کولین هه‌یی یا کیمه.	1.92	64.10	بچیک	10
23.	نه‌شاره‌زایی د به‌لگاندا ژده‌را دا.	1.96	65.38	بچیک	9
24.	نه‌شاره‌زایی و توانستی ژ زمانی ژده‌ری زانستی.	2.30	76.92	نافه‌ند	4
25.	چاپوکییا وی ژ بو نغیسینا کورتیا فه‌کولین یا هه‌ژاره.	2.11	70.51	بچیک	7
26.	پیزانین و شاره‌زایی لسه‌ر فه‌کولین پیش ئە‌نجامدا ئە‌نجامدانا فه‌کولینا ده‌رچوونی نینن.	2.30	76.92	نافه‌ند	4
27.	ده‌می به‌رده‌ست نینه کو رابیت ب به‌ره‌فکرنا فه‌کولین د ماوی ده‌واما فره‌می.	2.15	71.79	بچیک	6
	نافه‌ندی ژمیری	2.14	71.41	بچیک	12

ناریشی لسه‌ری دیاردییت کو ته‌نها ئیک به‌ند بنتی ریژا ئیک و هه‌رگرتی ژ ناریشین مه‌زن لته‌وه‌ری (ناریشین گریدای ب قوتاییان فه). ئە‌وه‌زی "زانبارین وی ژ بو بکارئینانا شیوازین ناماری بین گونجای یا کیمه". و ب ریژا سه‌دی (%85.89) هاتییه، ئە‌فه ژ دانپیدانا قوتاییان دهیته هژمارتن کو نزانن نامارین ناماری د فه‌کولینین خویین په‌روه‌ده‌ی بکاربینن، و پتریا جارا ئە‌و ل هنده‌ک که‌سا دزقرن دا هاریکاریا وان بکه‌ن وه‌کی خودانین په‌رگه‌ها یان هنده‌ک که‌سین نه‌ بسپور، وپارین زور دده‌نه وان به‌رامبه‌ر دروستکرنا کارین ناماری، ژبه‌ره‌ندی یا پیدفیه داوکویی سه‌ر مه‌شقدانا وان بهیته‌کرن دبا‌به‌تی

ناماری دا کو ب شیوه‌یه‌کی زانستی و کاریگه‌ر ئە‌فه‌بابه‌ته بهیته خواندن. هه‌روه‌سا تیبینیا هندی هاته کرن کو ئە‌و ناریشا ریژا دووی هاتی ئە‌فه بو "زه‌حمه‌تیا ده‌ستقه‌ئینانا فه‌کولینین به‌ری ئە‌وین گریدای ب فه‌کولین فه" و ب ریژا سه‌دی (%78.20) هاتییه، بدیتنا قوتاییان ب ناریشه‌کا نافه‌ند هاته هژمارتن، و تیبینیا هندی ژی هاته کرن کو ئە‌فه ناریشه‌یا گریدایه ب وان ناریشین مه‌زن ل ته‌وه‌ری به‌ری نوکه، کو په‌رتوکخانه ب شیوه‌یه‌کی گشتی یا هه‌ژاره ب ژده‌رو سه‌رچاوا، و ژده‌ری کوردی ب شیوه‌یه‌کی تابه‌ت، ژ به‌ره‌ندی ب پله‌یه‌کا نیریک هات ده‌باره‌ی ناریشین نافه‌ند.

ژ خستی لسه‌ری دیاردییت کو ته‌نها ئیک به‌ند بنتی ریژا ئیک و هه‌رگرتی ژ ناریشین مه‌زن لته‌وه‌ری (ناریشین گریدای ب قوتاییان فه). ئە‌وه‌زی "زانبارین وی ژ بو بکارئینانا شیوازین ناماری بین گونجای یا کیمه". و ب ریژا سه‌دی (%85.89) هاتییه، ئە‌فه ژ دانپیدانا قوتاییان دهیته هژمارتن کو نزانن نامارین ناماری د فه‌کولینین خویین په‌روه‌ده‌ی بکاربینن، و پتریا جارا ئە‌و ل هنده‌ک که‌سا دزقرن دا هاریکاریا وان بکه‌ن وه‌کی خودانین په‌رگه‌ها یان هنده‌ک که‌سین نه‌ بسپور، وپارین زور دده‌نه وان به‌رامبه‌ر دروستکرنا کارین ناماری، ژبه‌ره‌ندی یا پیدفیه داوکویی سه‌ر مه‌شقدانا وان بهیته‌کرن دبا‌به‌تی

لێ زانینا وان لدۆر ئه‌فان بابەتان هاریکارییا وا نه‌کره‌یه کو‌فه‌کولینه‌کا زانستیا ژیهاتی دروست بکه‌ن، واته‌ پتریا خواندنا وان تیورییه و جه‌خت ل سه‌ر لایه‌نی زانینی پتر ژ جه‌به‌جیکرنی ده‌یه‌ته‌ کرن، ولگه‌ل قی لاوازی پیزانینین وان ده‌رباره‌ی ئاماده‌کرنا ئامیزین فه‌کولینی وه‌کی راپرسینا کیم، دیسان شیانین زفرین و به‌رچا‌فکرنا فه‌کولینین به‌ری نه‌ لئاست دایه‌ و بتایه‌تی ئه‌و فه‌کولینین دگوفارین ره‌سه‌ن دا هاتیه‌ به‌لا‌فه‌کرن چ عه‌ره‌بی یان بیانی بن، ئه‌و فه‌هه‌مه‌ بو لاوازی قوتابی د زمانی عه‌ره‌بی وئینگلیزی دا دزقریت. ئه‌و فه‌هه‌نجامین فه‌کولین گه‌هشتی ریکه‌ه‌فتینه‌ دکومه‌له‌کا ئاریشین قوتابی توش دبنی وه‌کی هه‌ژاریا په‌رتوکخانی هه‌روه‌سا ئاریشین بکارئینانا هویین دگه‌ل فه‌کولینا (Lanz, 1985) و فه‌کولینا (عبد الحسین، وساجت، و عبد الرچا، 2012)، و فه‌کولینا (الشمري، 2007)، و فه‌کولینا (الفیونی، 2002).

سه‌باره‌ت ئه‌فا گریډای ب ته‌وه‌ری سیی فه، (ئاریشین گریډای ب سه‌ره‌رشتی فه‌کولینی فه) گریډای، و ژبو جه‌به‌جیکرنا ئارمانجا ئیکتی یا فه‌کولینی، هه‌ردوو فه‌کوله‌را (نا‌فه‌ندی پیشینکری) و ریژا سه‌دی بو‌بو‌چوونین قوتابیان ل دۆر هه‌ر به‌نده‌کی ژبه‌ندیین (راپرسینی) نا‌فه‌ قی ته‌وه‌ری دا ده‌رئیکه‌خت، زیده‌باری ده‌ستنیشانکرنا ریژا ئاریشی و ریژکرنا وی، وه‌کی دیار د خشتی ژماره‌ (6) دا :

خشتی (6): نا‌فه‌ندی پیشینکری، و ریژا سه‌دی و قه‌باری ئاریشی و ریژا وی د ته‌وه‌ری سیی دا ژ بیرو رایین قوتابیان

ژ	ئاریشین گریډای ب قوتابی فه	نا‌فه‌ندی پیشینکری	کیشا ریژا وی	قه‌باری ئاریشی	ریکخستنا ئاریشی
28.	سه‌ره‌رشت گه‌له‌ک پیزانینان ل قوتابی زیده‌ ناکه‌ت ل ده‌می گوتنا بابته‌ی بریاردا‌ی دا.	2.5	83.33	نا‌فه‌ند	3
29.	گرنگیدانا سه‌ره‌رشتی بو‌ قوتابی ژ بو‌ ئه‌نجامدان و بجه‌ینانا فه‌کولینی نه‌ ل ئاست دایه‌.	2.42	80.76	نا‌فه‌ند	4
30.	دی‌فچوونا سه‌ره‌رشتی بو‌ قوناغین به‌ره‌فکرنا فه‌کولینا ده‌رچوونی لاوازه‌.	2.61	87.17	مه‌زن	2
31.	نه‌گرنگی پیدانا هنده‌ک ماموستایان ب حوکومدانی سه‌ر بکیر هاتنا ئامیزین فه‌کولینی	2.64	88.46	مه‌زن	1
32.	ماموستا هاریکارییا قوتابی ناکه‌ن ل دۆر پرسین وان ل سه‌ر فه‌کولینا ده‌رچوونی.	2.30	76.92	نا‌فه‌ند	5
33.	ترس ژ گه‌نگه‌شه‌کرنی به‌رامبه‌ر لیژنا که‌نگه‌شی	2	66.67	بچیک	7
34.	نه‌باوه‌ری ب وی نمر لئژنا گه‌نگه‌شی دده‌ت.	2.03	67.94	بچیک	6
	نا‌فه‌ندی ژمیری	2.36	78.75	نا‌فه‌ند	7

هه‌ژمارتن ژ مه‌زترین ئاریشین قوتابی توش دبنی، چونکه‌ نه‌خه‌م خوریا سه‌ره‌رشتی فه‌کولینی، و نه‌گرنگیدانا ماموستایان ب قوتابی و فه‌کولینین وان ژوان ئاریشانه‌ کو‌یا فه‌ره‌ ل سه‌ر به‌یه‌ته‌ راوه‌ستان، چونکه‌ کارتی‌کرنه‌کا نه‌رینی سه‌ر پرۆسیسا فی‌کرنی و فی‌ربوونی ب هه‌می فه‌ دکه‌تن، له‌ورا فه‌ره‌ کار له‌سه‌ر نه‌هیلانا وی ب شیوه‌یه‌کی گونجای به‌یه‌ته‌ کرن.

دیسان ژ خشتی ژماره‌ (5) دیاردبیت کو‌هه‌ردوو به‌ندیین " نه‌شاره‌زایی د به‌ره‌فکرنا ئالافی فه‌کولینی یا گونجایی"، و " شاره‌زایی وی یا بی هیژ ژ بو‌ جه‌وانیا وه‌رگرتنی ژ ژیده‌را و سه‌رچاوین زانستی " پیکه‌فه‌ د ریژا سیی دا ده‌ین. و ب ریژا سه‌دی (%78.20)، (%78.20) بو‌ هه‌رئیک ژ وان دیف ئیکدا، و ئه‌و ریژه‌ ئاماژی دده‌ته‌ وی چه‌ندی کو‌ فه‌ره‌ قوتابی پتر زانارییا لدور ریبازا فه‌کولینا زانستی وه‌ربرگیت، و پتر راهینانی له‌سه‌ر ئه‌نجامدانا هنده‌ک فه‌کولینین ریبازی، واته‌ ته‌نها بو‌مه‌به‌ستا ریبازا فه‌کولینی به‌یه‌ته‌ ئه‌نجامدان.

هه‌روه‌سا دخشتی له‌سه‌ری دا کومه‌له‌کا دی یا ئاریشا دیاردبن ئه‌قین قوتابیان هه‌ژمارتین ژ ئاریشین نا‌فه‌ند و هه‌می ئاماژه‌ دهنه‌ لاوازی پسپوریا قوتابیا دبابه‌تی ریبازا فه‌کولینی و نه‌شیانا وان ژ بریارده‌ری یان وه‌رگرتنا وان ب شیوه‌یه‌کی باش ئه‌وژی، بی هیژیا پسپوریا وی ده‌رباره‌ی به‌ره‌فکرنا پلانا فه‌کولینی، و نه‌شاره‌زایی و توانستی ژ زمانی ژیده‌ری زانستی، و پیزانین و شاره‌زایی له‌سه‌ر فه‌کولینی پیش ئه‌نجامدانا فه‌کولینا ده‌رچوونی نین، و نه‌شاره‌زایی دگه‌هشتنا ئه‌نجامین گونجایی ب فه‌کولینی فه.

هه‌ردوو فه‌کوله‌ر ده‌رباره‌ی هه‌بوونا ئاریشان لده‌ف قوتابیان بو‌ لاوازییا چاپوکییا فه‌کولینی د هه‌ردوو بابته‌ین ریباز و ئاماری دا دزفرین، و هه‌ر چه‌نده‌ هنده‌ک بابته‌ ل سالیین پیشوو دا خواندینه‌،

دخشتی له‌سه‌ری دا بو‌ مه‌ روون دبیت کو‌ قوتابی ده‌فه‌کولینا ده‌رچوونی دا توشی دوو ئاریشین مه‌زن دبن، د ته‌وه‌ری (ئاریشین گریډای ب سه‌ره‌رشتی و وانه‌بیزی)، ئه‌وژی " نه‌گرنگی پیدانا هنده‌ک ماموستایان ب حوکومدانی له‌سه‌ر بکیر هاتنا ئامیزین فه‌کولینی"، و " دی‌فچوونا سه‌ره‌رشتی بو‌ قوناغین به‌ره‌فکرنا فه‌کولینا ده‌رچوونی لاوازه‌ " کو‌ ب ریژه‌یین سه‌دی گه‌هشته‌ (%88.46)، و (%87.17) بو‌ هه‌رئیک ل دیف ئیک، کو‌ چیدبیت ئه‌و هه‌ردوو ئاریشه‌ به‌یه‌ته‌

لدهف ئیک ماموستایی سه په رشت فه بزقریت، یان بو ئاست لاوازییا هندهک ماموستایان دلایه نین ریپازین فه کولینئ و چاره سه ریپن ناماری فه. ئەف ئەنجامه ریککه فتیه دگه ل فه کولینن (Vehvilanen, 2009)، و (الفیونی، 2002)، و (أبو خلف، 2006)، وب تایبه تی گزندین قوتابییا دهرباره ی شیواز و ریکن وانه گوتنا فی بابه تی. نارمانجا دووی :

زانیا فه بارئ ناریشئ ئەوا رووبه روویا قوتابیین پشکا په روه رده و دهر ووناسی / فاکولتیا زانستین په روه رده یی ل زانکویا دهوک دا دین، دبریاره د فه کولینا دهرچوونئ دا ب جیاوازییا گورای ره گه زی. بو زانیا هه بوونا جیاوازیی دناقه را ناهه ندئ بوچونین قوتابییا ل دیوف ره گه زی ل دور وان ناریشین دکه فنه د ریکا واندا ل ده می دروستکرنا فه کولینا دهرچوونئ و بکارئینا هاوکیشا (t. test) بو دوو سه میلین سه ربه خو، ئەنجام ل دیوف خشتئ ژماره (7) دیاره :

خشتئ (7): جیاوازیی دناقه را ناهه ندا بیرواین قوتابییا ل دیفره گه زی دیاردهک ت

دناستی	به های T. test		نمرا نازادی	لاده ری پیغه ری	ناقه ندا ژمیری	ژماره	ره گه ز
	دهرکه تی	خشتئ					
0,05							
مانادرا نییه	1.962	0.630	102	17.17	53.37	29	کور
				22.38	51.23	23	کچ

1. کارکن ژبو دایکرنا ژیده ریپن نفیسی ب زمانی کوردی چ په روه رده ی یان دهر وونی بن، یان ئەو ژیده ریپن تایبه ت ب فه کولینا په روه رده یی و دهر وونی فه.
2. یا فه ره ل وهرزی هاقینی یان ل ده ستپیکا سالا خواندنئ نا ف ونیشانین فه کولینان به ینه دانان وراگه هاندن، ودانانا پلانا کارکنئ ژ لای ماموستایی سه په رشت فه.
3. گرنگی دان ب به ره فه کونا قوتابی و راهیناندانا وی ل سه ره فه کولینا زانستی ب تایبه تی دلایه نی ناماری دا.
4. دایبکرنا په رتوکخانه کا ده وله مند و هه مه جور، ژبو پیشکیشکرنا خزمه تین ئەله کترونی لدور په رتووک و نامین زانستی بین زانکویی، و به رده سترکنا سیسته مه کی ریک و پیک بو پیرست و وهرگرتنه په رتووکا.
5. راهیناندن و به ره فه کونا قوتابییا ل سه ر بکارئینانا کومپیوته ری و تورا ئینته رنیتی بشپوه یه کی دروست بو خزمه تا فه کولینا زانستی.
6. گرنگییا په یادکرنا تورا ئینته رنیتی ب شیوه یه کی به رده وام د نا ف کولیژی دا.

دهرباری وان ناریشین کو ل دهف قوتابییا قه بارئ وان یا ناغه نده دهرباره ی فه کولینا دهرچوونئ، ئەو ناریشئ ژئ ل دیف گرنگییا وی : " سه په رشت گه له ک پیزانینان ل قوتابی زیده ناکه ت ل ده می گوتنا بابه تی بریارای دا"، و " گرنگیپدانا سه په رشتی بو قوتابی ژ بو ئەنجامدان و جهئینانا فه کولینئ نه ل ئاست دایه"، و " ماموستا هاریکاریا قوتابی ناکه ن ل دور پرسین وان ل سه ره فه کولینا دهرچوونئ". و ب کیشه یین ریژه یی (%83.33)، (%80.76)، (%76.92) ل دیف ئیک. بو فان ناریشان تیپینا هندئ دهیته کرن، و هه ره چهنده ژ ناریشین ناهه ندن، لی جهی مه ترسیداریه بو بابه تی فه کولینا دهرچوونئ هه روه سا ئەف چهنده نه یاباشه بو پرسینا وانه گوتنئ چنکو یا گریدایه ب وانه بیژی فه. هه ردوو فه کوله ر لسه ر هندئ ریکه فتیه کو هه بوونا فان جو ره ناریشان ئەوین گریدای ب ئەندامین دهسته کا خواندنئ کو چیدبیت ده می به رده ست وه ک پیدئ ل ده ف وان نه بیت کو پتر گرنگیی ب فه کولینین قوتابییا بده ن، یان چیدبیت بو ژمارا زورا قوتابییا

د خشتئ لسه ری دا بومه دیارده بیت کو نخئ (t. test) یی دهرکه تی (0.630)، بچیکتره ژ نرخئ خشتئ (1.962)، ل ناستئ ماناداری (0.05)، واته جیاوازییا ماناداریا ناماری دناقه را بوچونین قوتابییا ل سه ره بندین راپرسینئ لدیوف گورای ره گه زی نینه. و ئەف ئەنجامه دگه ل فه کولینا (ابو خلف، 2006) ریکه فتیه د نه بوونا جیاوازییا ماناداری یا ناماری د ناقه را ناهه ندئ بوچوونا کور و کچان ل دور ناریشین دکه فنه دریکا واندا. هه ردوو فه کوله ر نه بوونا جیاوازییا ماناداریا ناماری د بوچونین قوتابییا کور و کچان دا بو هندئ دزقرینن کو هه ردوو ره گه ز د ئیک کومه لگه ه دانه، و ل ئیک زانکو و کولیژ دخوینن، و ماموستا بخو رادبن ب وانه گوتنا و سه په رشتکرنا وان، و چ تشت نینه کو جیاوازی دناقه را واندا بکه تن دکولیژی دا دهرباره ی پروگرامی بریارای یان کردار و ریکن وانه گوتنا وان، و هه مان سیسته م و یاسایین کارگری لسه ر وان دهیته جبه جیکرن بی جیاوازی، له وا بیرواین وان نزیک ئیک بوون ل دور ناریشین بابه تی فه کولینا دهرچوونئ.

11. راسپاردین فه کولینئ:

لژیر ئەنجام و دهرئنه نجامین فه کولینئ، هه ردوو فه کوله ر راسپاردین لخوا ری پیشکیش دکه ن:

12. پيشنيارين فقه كوليني:

ل دويف دهرته نجامين فقه كولينا نوکه، فقه کولرا پيشنيارا هندي کرن کو هيشتا فقه کولينا ل سه رقي ناراسته ي لسه ربابه ت وکومه ليين مه زتر و هنده ک ته خين ديترين قوتابيان بهينه نه نجامدان، ب مه رهما جهخت بوون ژه بوون يان نه بوونا فان جوړه ناريشا، وهه بوونا پتر پيزانينا ل سه ر ب نارمانجا سنورکرن و چاره سه رکړنه کي.

ل دوماهي فقه کولرا پيشنيارا نه نجامدانا هنده ک فقه کولينا دکهن،

– نه و ناسته ننگين رووبه روويا قوتابيين فقه کولتيا زانستين په روه رده ي ل زانکوييا دهوک دبن د بابه تي ناماري دا و په يوه ندييا وي ب هژماره کا گوراواښه (ره گزي، وبسپوري).

– ناريشين وانه گوتنا بابه تي ريبازا فقه کوليني د کوليژين زانستين په روه رده ي ل زانکويين هريمما کوردستان.

– ناراستين قوتابيين کوليژا زانستين په روه رده ي د زانکوييا دهوک ل دور برباده رين وان يين خواندن و په يوه ندييا وان ب هنده ک گوراوا.

13. ژيډهر

1.13. ژيډهرين عه ره بي:

1- أبو خلف، نادر. (2006). **المشكلات التي يواجهها الطلبة في مقدر مشروع التخرج في برنامج التربية في جامعة القدس المفتوحة من وجهة نظرهم، فلسطين: جامعة القدس المفتوحة.** من الرابط http://www.qou.edu/arabic/magazine/openEdu/issue2_3/research1.htm

2- البياتي، عبد الجبار توفيق، وأثناسوس، زكريا زكي. (1977). **الإحصاء الوصفي والاستدلالي في التربية وعلم النفس.** بغداد: مطبعة مؤسسة الثقافة العالمية.

3- ثابت، سلوى سليم. (2013). **الصعوبات التي تواجه طلبة الجامعة في مشاريع التخرج كلية العلوم الإدارية الاقتصادية – جامعة القدس المفتوحة.** ورقة عمل مقدمة إلى الورشة العملية حول تقويم مادة مشروع التخرج في الكليات والجامعات التي ينظمها قسم البحث العلمي بكلية فلسطين التقنية_ دير البلح الموافق 27/2/2013.

كلية العلوم الادارية والاقتصادية. متوفر على الرابط الآتي بتاريخ 2015/8/6: http://www.ptcdb.edu.ps/ar/sites/default/files/سولي_ثابت.pdf

4- جواد، حسين محمد. (2012). **منهجية البحث العلمي.** الأردن: دار الصفاء للنشر والتوزيع.

5- الخطيب، أحمد. (2003). **البحث العلمي والتعليم العالي.** عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع.

6- الدليمي، إحسان عليوي، والمهداوي، عدنان محمود. (2005). **القياس والتقويم في التربية العملية.** ط2. بغداد: دار الكتب والوثائق.

7- ربيع، هادي مشعان، وأحمد، ختام إسماعيل. (2008). **القياس والتقويم في التربية التعليم.** عمان: دار الزهران للنشر والتوزيع.

8- شحاتة، حسن والنجار، زينب. (2003). **معجم المصطلحات التربوية والنفسية.** القاهرة: الدار المصرية اللبنانية.

9- الشمري، عادل. (2007). **موققات إعداد الرسائل الجامعية والإشراف عليها في الجامعات السعودية وسبل معالجتها.** أطروحة دكتوراه غير منشورة. جامعة اليرموك: إربد.

10- الشيباني، عبد الرقيب طاهر. (2009). **مشاريع التخرج في قسم الهندسة المعمارية.** ورقة عمل مقدمة إلى المؤتمر الهندسي الثاني في عدن. اليمن: جامعة صنعاء. متاحة على الرابط الآتي بتاريخ 2015/3/27:

<http://www.aden-univ.net/uploads/conf/Engg%202/VOL%201/15.pdf>

11- عبد الحسين، وسام صلاح، وساجت، حسين مناتي، وعبد الرضا، محمد. (2012). **"دراسة تحليلية للمشاكل البحثية التي تواجه الطلبة في بحوث التخرج"**,

مجلة كبرياء لعلوم التربية الرياضية، المجلد (1)، العدد(2)، ص 75 – 90. <http://www.iasj.net/iasj?func=issueTOC&isId=4419&uiLanguage=en>

12- عبد الحي، رمزي أحمد. (2009). **البحث العلمي في الوطن العربي ماهيته ومنهجيته.** القاهرة: مكتبة زهراء الشرق.

13- عبد الرؤوف، طارق. (2010). **البحث العلمي والبحث التربوي.** القاهرة: مؤسسة طيبة للنشر والتوزيع.

14- عبيدات، ذوقان، وعدس، عبد الرحمن، وعبد الحق، كايد. (1987). **البحث العلمي مفهومه، أساليبه، أدواته.** عمان: دار الشروق.

15- عدس، عبد الرحمن. (1999). **أساسيات البحث التربوي.** ط3. عمان: دار الفرقان للنشر والتوزيع.

16- العساف، صالح حمد. (2003). **المدخل إلى البحث في العلوم السلوكية، ط3.** الرياض: مكتبة العبيكان.

17- عودة، أحمد. (2002). **القياس والتقويم في العملية التدريسية.** ط5. إربد: دار الأمل للنشر.

18- الفيوني، ريواس عبد الله توفيق. (2002). **الصعوبات التي يواجهها طلبة كلية التربية في دراسة مادة الإحصاء.** رسالة أعدت كجزء من متطلبات نيل شهادة الدبلوم العالي. جامعة الموصل: كلية التربية.

19- محيرق، مبروكة عمر. (2008). **الدليل الشامل في البحث العلمي.** القاهرة: مجموعة النيل العربية.

20- مراد، عبد القادر. (2005). **معلم الصف وأصول التدريس الحديثة.** عمان: دار أسامة.

21- منصور، مصطفى يوسف. (2013). **المشكلات التي يواجهها طلبة الجامعات والكليات في فلسطين في إعداد بحث التخرج وسبل مواجهتها.** مقدمة للمشاركة في ورشة العمل التي ينظمها قسم البحث العلمي في كلية فلسطين التقنية بدير البلح، بعنوان:

"تقويم مادة مشروع التخرج في الكليات والجامعات" يوم الأربعاء 27-2-2013. كلية الزيتونة للعلوم والتنمية. متوفر على الرابط الآتي بتاريخ <http://www.ptcdb.edu.ps/ar/sites/default/files:2015/8/6.pdf>.

22- الوكيل، حلمي أحمد، والمفتي، محمد أمين. (2007). **أسس بناء المناهج وتنظيماتها.** عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة.

23- النجار، نبيل جمعة صالح(2010)، **القياس والتقويم، الطبعة الأولى، دار الحامد للنشر والتوزيع، عمان – الاردن.**

2.13. ثينگليزي:

24- Lanz, J.C. (1986). Factors relating to academic and social adjustment of international students in the school

25- Vehvilainen, Senna. (2009). Problems in the Research Problem: Critical Feed back and Resistance in Academic Supervision. Scandinavian. **Journal of Educational Research**, 53(2), 185-201.

of education at the university of Pittsburgh. Doctoral Dissertation university of Pittsburgh 1985, **Dissertation Abstracts International**, 46, 3603 A.

Identify Problems that Students of The University of Dohuk / Faculty of Educational Sciences which are Faced in order to Make their Search Project Graduation in order yo their Perspective

Abstract:

This study is aimed to identify problems that students of the University of Dohuk / Faculty of educational sciences which are faced in order to make their Search project graduation in order to their perspective, and know their views depending on gender variable.

The population of the present study included of whole students of fourth stages in University of Dohuk school of Educational Sciences between the years 2014/2015. The sample of study is chosen randomly which are including 104 students.

Search questionnaire is adopted and developed by the researchers. And after collected the data from the sample of study and analyzed them, it was showed that t-test for two independent samples, and other statistics such as operations Kalost likely relative weight, results presented that the most common problems experienced by students, which appear larger in their expected size, that is included in.

- Lack of Kurdish sources in the university library.
- Names of research project and those who supervisor them are Delay in announcing.
- Lack of knowledge of students to using appropriate statistical methods.
- Lack of some teachers in department is not interested to judge validity of the search tools.
- The weakness of Internet service at the university.
- The weakness of some supervisors to follow-up steps of preparation search project graduation

And also, the results are showed that there were no statistical differences between the averages of student's views according to the gender toward the problems that they face to them.

At the end of this study the researcher recommended to do more hard work seriously in order to increase the number of written sources in Kurdish language. And work hardly to prepare the name of research projects at the beginning of the new study year. As well as, to make a good plan for this including preparing all staff of supervisors and students and train them on methodology of scientific research especially in the field of statistics.

Keywords: problems, students, university of Duhok, proget graduation.